

МЕТОДИКА ВИРІШЕННЯ ЮРИДИЧНОГО КАЗУСУ В ПРИВАТНОМУ ПРАВІ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ

У статті розглянуто значення, поняття і типи вирішення юридичного казусу в приватному праві України, висвітлено засади методології і методи правозастосування в приватному праві Німеччини, досліджено поняття «праводомогання» і методика його перевірки в німецькому приватному праві.

Ключові слова: методологія правозастосування, методика вирішення юридичного казусу, правопритязання, перевірка правопритязання, субсумція.

1. Методика вирішення юридичного казусу в приватному праві України

Значення, поняття і типи вирішення юридичного казусу в приватному праві України. Вміння правильного письмового вирішення юридичного казусу має важливе значення при підготовці майбутнього юриста, що істотно впливає на формування професійної лексики, уточнення своїх теоретичних знань та отримання практичних навичок у сфері правозастосування.

Вирішення юридичного казусу в приватному праві України ґрунтується на властивій юриспруденції континентального права правовому мисленню особливості застосування норм права (правозастосування), що передбачає підведення конкретних життєвих обставин під абстрактні правила поведінки [1, с. 200] шляхом поширення належної правової норми, яка становить предмет юридичного казусу, на конкретні (фактичні) обставини.

За своєю правовою природою вирішення юридичного казусу є процесом правозастосування, що передбачає встановлення фактичних обставин, аналіз фактичних обставин казусу, виявлення юридичної природи відносин, пошук і застосування правової норми, яка відповідає природі цих правовідносин, винесення та належне оформлення вирішення казусу.

При цьому за характером використовуваних правових норм правозастосування істотно відрізняється у внутрішньому приватному (цивільному) і міжнародному приватному праві.

У внутрішньому приватному (цивільному) праві України правозастосування передбачає застосування правової норми, яка відповідає юридичній природі відносин, з метою вирішення юридичного конфлікту по суті.

У міжнародному приватному праві України правозастосування обмежується вирішенням колізійного питання шляхом застосування колізійних норм, не передбачає застосування матеріальних норм та вирішення спору по суті згідно з нормами матеріального права, на яке вказують колізійні норми.

У зв'язку з цим у приватному праві України фактично розрізняють два типи вирішення юридичного казусу: а) за внутрішнім приватним (цивільним) правом і б) міжнародним приватним правом України.

Методологія вирішення юридичного казусу в цивільному праві України. Вирішення юридичного казусу в цивільному праві України доцільно розглядати як процес правової кваліфікації, основними стадіями якого є: встановлення суб'єктом правозастосування фактичних обставин казусу; правова оцінка фактів, що мають істотне значення для казусу; встановлення правової природи даних правовідносин; пошук (підбір) належної правової норми, яка відповідає природі цих правовідносин; винесення та належне оформлення рішення юридичного казусу.

Вирішення юридичного казусу в цивільному праві України має проводитися з дотриманням послідовних і взаємопов'язаних стадій.

Перший етап вирішення юридичного казусу полягає у встановленні фактичної основи для вирішення казусу. На цій стадії, яка ще називається «фактичною кваліфікацією справи», ретельно вивчаються конкретні обставини справи, що мають юридичне значення. Для застосування норм права і вирішення казусу важливими є лише істотні обставини справи, за якими законодавство у конкретному випадку закріплює режим юридичних фактів, або ті, наявність чи відсутність яких впливає на дію юри-

дичних фактів. Залежно від різних комбінацій фактів справи однакові обставини можуть розглядатись як істотні або як неістотні. Наприклад, для розмежування неукладеного і недійсного договорів істотним є досягнення згоди з усіх істотних умов договору (ст. 638 ЦК України) і додержання умов дійсності (ст. ст. 203, 215 ЦК України).

Таким чином, юридична сторона фактів завжди встановлюється на основі критеріїв та вимог правової норми. Без правової норми не можна розпізнати – чи має цей життєвий випадок юридичне значення, чи ні [2, с. 186].

При вирішенні казусу фактичні обставини встановлюються за допомогою доказів. Суб'єкт правозастосування оцінює докази, встановлює їхню достовірність, визначає їхню допустимість та належність до предмета справи, а також значимість для висновків по справі [3, с. 13].

Другою стадією застосування норм права і вирішення юридичного казусу є встановлення юридичної основи для вирішення справи (казусу).

На цій стадії, яка ще називається «юридична кваліфікація справи», суб'єкт правозастосування проводить правовий аналіз фактичних обставин з метою визначення їх правової природи (зокрема, цивільні відносини, інші за галузевою приналежністю правовідносини – адміністративні, трудові тощо). При цьому визначенням галузевої приналежності кваліфікація цивільних правовідносин не завершується. Необхідно встановити приналежність відповідних цивільних правовідносин до певного цивільно-правового інституту. Тому треба визначити, йдеться про речові права чи права інтелектуальної власності, договірні чи недоговірні зобов'язання, спадкові правовідносини.

Третя стадія застосування норм права і вирішення юридичного казусу полягає у проведенні пошуку норми права, яка підлягає застосуванню, виявленні нормативно-правових актів, інших джерел права (правових звичаїв тощо), що містять застосовувані норми права, а якщо потрібно – судової практики і доктрини права. Суб'єкт правозастосування перевіряє цю норму на предмет її чинності, а також визначає ту редакцію норми, яка діяла на момент існування істотних обставин справи, встановлює її дію у часі, просторі та за колом осіб, а після цього здійснює її тлумачення, тобто з'ясування її змісту стосовно обставин справи [3, с. 13].

Самостійний етап вирішення юридичного казусу – тлумачення і застосування належних норм права до конкретних правовідносин, які станов-

лять предмет юридичного казусу, з метою обґрунтування відповідей, необхідних для вирішення казусу.

Четверта стадія застосування норм права і вирішення юридичного казусу передбачає винесення індивідуально-правового припису у формі правозастосовного акта і доведення його до відома зацікавлених сторін, що становить резолютивну частину вирішення справи. На цій стадії суб'єкт правозастосування формулює відповіді на поставлені завдання, які уособлюють не лише завершення застосування норм права, а й є власне юридичним оформленням результату цього процесу.

Правозастосовний акт є юридичним фактом і результатом вольової діяльності, що виступає певним логічним висновком з аналізу фактів та юридичних підстав [4, с. 38].

Логічна побудова правозастосовного акта являє собою силогізм, в якому роль великої посилки відіграє норма права, а малої посилки – конкретна життєва ситуація.

Встановлення великої посилки складається з двох елементів: знаходження відповідної норми права; встановлення змісту норми права шляхом її тлумачення.

Велика посилка, встановлена текстуально і змістовно, не підлягає логічному доведенню. У правозастосовному силогізмі встановлюється буквальний зміст норми, а також правило поведінки, яке вона містить, проте її істинність є такою, що не може бути доведена.

У реальному житті майже ніколи не зустрічаються випадки, які у готовому вигляді можуть виступати як мала посилка.

У зв'язку з цим встановлення малої посилки відбувається шляхом виявлення юридично істотних фактів за результатами їх відділення від юридично неістотних фактів та інших фактичних обставин, зокрема шляхом її логічного доведення.

Відтак при вирішенні казусу суб'єкт правозастосування повинен здійснити подвійну дію: відокремити факти, що складають у сукупності випадок, який є предметом розгляду, від інших фактів, що відбувалися у межах того ж часу і простору; відокремити у сукупності факти, що складають випадок, який є предметом розгляду, від фактів, що мають істотне значення. Остання дія у великій мірі залежить від таланту та навичок суб'єкта правозастосування. Тут виявляється здатність юриста охопити всю суму наданих фактів, відкинути все юридично неістотне, знайти таким чином у зменшеному фактичному складі малу посилку.

На відміну від великої посилки, яка вважається істинною для суду, інших суб'єктів правозастосування, мала посилка повинна бути доведена в усьому своєму фактичному складі. Норма права вважається відомою суду ще до відкриття провадження у справі. Фактичний склад вважається невідомим суб'єкту правозастосування до того моменту, коли він приступить до безпосереднього розгляду справи.

Логічна побудова акта правозастосування прямує від великої посилки через малу посилку до висновку. На відміну від цього, психологічний (або фактичний) процес при правозастосуванні починається з малої посилки і прямує через велику посилку до висновку. Суб'єкт правозастосування, в першу чергу, має справу з фактами випадку, який він розглядає. Виконавши і проаналізувавши істотні факти з юридичної точки зору, він відшукує ту саму комбінацію обставин, які поєднані у певній чинній нормі права. Успішність та оперативність здійснення цього прийому залежить від того, наскільки якісно встановлено малу посилку, а також від того, наскільки ґрунтовно суб'єкт правозастосування знає законодавство й інші джерела права. Перше є справою таланту та навичок, друге залежить від підготовки. Таким чином, правильне з точки зору логічних вимог застосування норм права передбачає наявність у суб'єкта правозастосування високої теоретичної підготовки, природних здібностей та набутого досвіду [3, с. 14–16].

Проведений аналіз структури і послідовності процесу вирішення юридичного казусу свідчить про взаємозв'язок психологічної (фактичної) і логічної (юридичної) побудови процесу правозастосування при вирішенні справи (казусу), що прямує від конкретної життєвої обставини (мала посилка) через належну норму права (велика посилка) до правозастосовного акта (висновку).

Зовнішнє закріплення вирішення юридичного казусу проводиться шляхом прийняття висновку, який містить чіткі і лаконічні відповіді на істотні юридичні обставини казусу, має ознаки резолютивної частини правозастосовного акта, ухваленого суб'єктом правозастосування за результатами вирішення юридичної справи.

Юридичний казус повинен вирішуватися письмово. З метою полегшення учбового контролю зазвичай вимагається ведення окремого обліку (зошит, файл тощо) вирішення казусів.

Дотримання порядку і результатів вирішення юридичного казусу перевіряється викладачем у визначеному ним порядку. Під час відповіді на казус студент повинен використовувати письмове вирішення казусу. У випадку відсут-

ності письмового вирішення казусу суб'єкту правозастосування (студенту) може бути не зараховано вирішення казусу або відмовлено в опитуванні.

Вирішення юридичного казусу в міжнародному приватному праві України. Особливість вирішення юридичного казусу в міжнародному приватному праві зумовлена спрямованістю правозастосування на вирішення колізійного питання, покликаного визначити право країни, яке підлягає застосуванню до відповідних приватних відносин з іноземним елементом.

У міжнародному приватному праві правозастосування розглядається як складний процес, основними стадіями якого є встановлення фактичних обставин, аналіз фактів, що мають істотне значення для справи, пошук правової норми, яка відповідає юридичній природі цих правовідносин, винесення та належне оформлення судового рішення [1, с. 199].

При цьому сфера правозастосування обмежується вирішенням колізійного питання і проведенням правової кваліфікації, яка полягає у правовій оцінці фактичних обставин справи та тлумаченні понять, що містяться в обраних колізійних нормах [5, с. 51].

У зв'язку з цим вирішення юридичного казусу в міжнародному приватному праві обмежується проведенням правової кваліфікації, покликаної вирішити колізійне питання, для чого необхідно: здійснити правову оцінку фактичних обставин справи (іншими словами, здійснити їх кваліфікацію); визначити належну колізійну норму до відповідних фактичних обставин; здійснити вибір колізійної норми і провести тлумачення понять, що містяться в обраних колізійних нормах.

Причому кваліфікація фактичних обставин здійснюється шляхом їх співставлення з тими правовими нормами, які могли урегулювати відносини. Кваліфікація правових понять, що містяться у правових нормах, також здійснюється на підставі права певної держави. Особливість і складність кваліфікації в міжнародному приватному праві полягає в тому, що на момент її здійснення ще не визначено, право якої держави регулюватиме ці відносини [5, с. 52].

2. Методика вирішення юридичного казусу в приватному праві Німеччини

Засади юридичної методології в Німеччині. Головним пунктом німецької методики вирішення юридичного казусу і юридичної освіти в цілому вважається розвиток юридичного мислення.

Біля витоків культивування юридичного мислення стоїть ще історична школа права, котру було засновано Фрідріхом Карлом фон Савінії у XIX ст. Відповідно до його розуміння правової системи застосоване право є продуктом нації в історичному контексті, легіслатива (тобто законотворення) звичайно відіграє другорядну роль [6].

Основна частина юридичного мислення є мистецтвом юридичної інтерпретації. Історична школа показала метод історичної інтерпретації у межах юридичної науки. Згодом долучилася граматична, систематична та телеологічна інтерпретація.

У наш час ці різновиди інтерпретації лежать в основі дисципліни під назвою «юридична методика».

Ще один важливий внесок у німецьку юридичну науку зробив відомий німецький юрист і філософ Густав Радбрух, що жив на поч. XX ст. Відома формула Радбруха: писане право не повинно застосовуватись, якщо розрив між позитивним правом та справедливістю досягне таких розмірів, що написане право як «хибне право» має відступити.

Продовжуючи ці юридичні традиції, вища освіта в Німеччині і, зокрема, вирішення юридичного казусу, має на меті розвинути у студентів юридичну майстерність; іншими словами, матерія, яку викладають в університеті, є не лише низкою законів та інших норм, а й засобом їх використання. Окрім знання закону і його застосування, студент має знати що робити, коли виявляє у законі «прогалину» або відсутність можливості його застосувати.

Втілення цих засобів у життя здійснюється за допомогою вивчення прецедентів та роботи над казусом. Це може здивувати, враховуючи ту обставину, що Німеччина не є країною Common Law. Однак, на прецедент дивляться не як на джерело права, а як на підручник судочинної мудрості.

Ще одна особливість німецької системи юридичної освіти полягає у тому, що, на відміну від вивчення казусів, вивчення правової філософії, методики та історії не є обов'язковим. На перший погляд це трохи дивно для країни з такою багатою філософською традицією, однак, фактично, це є ніщо інше, як послідовною реалізацією «німецької методики» юридичної освіти.

Насамкінець, слід звернути особливу увагу на конкретні методи роботи з юридичним казусом. Окрім того, що їх згадують на лекціях, казузи використовуються в екзаменаційних роботах для контролю рівня знань. Протягом усього на-

вчання студент є зобов'язаним здати певну кількість екзаменів, причому, за деякими винятками, він може самостійно обирати у який час і в якому порядку їх складатиме.

Він також може відвідувати або не відвідувати лекції, оскільки самопідготовка до екзамену є не тільки можливою, а й у багатьох випадках вважається більш ефективною.

Кожен екзамен складається з однієї курсової та однієї контрольної роботи. В обох випадках студент є зобов'язаним скласти проект рішення важкого казусу, застосовуючи різні правові норми. Проект має бути написаний із використанням певних логічних і мовних взірців. Студент, який неправильно вживає такі взірці, провалюється на екзамені, навіть якщо казус був ним правильно вирішений. Загалом, слід зазначити, що оцінка контрольної роботи залежить швидше від мистецтва гарної аргументації і послідовної інтерпретації, аніж від правильного рішення.

Проведений аналіз свідчить про системне врахування німецькою юридичною методикою позитивних рис роботи із казусом, до яких може бути віднесено такі:

- робота із казусом сприяє кращому розумінню застосування правової норми та рефлексії щодо її обсягу;
- письмові тести дозволяють тренувати юридичне письмо, котре є важливим інструментом юридичної професії;
- включення відомих прецедентів або схожих казусів до умов задач допомагає виявити міру правової ерудованості студентів;
- використання логічних та мовних взірців, як і написання правової аргументації, дисциплінує точність думки і висловлювань. Письмові екзамени гарантують непідкупний і рівноправний контроль знань, оскільки особу, котра складає екзамен, можна виявити за допомогою доказів, та й критерії оцінювання можуть бути переглянуті у будь-який час [6].

3. Методика правозастосування в приватному праві Німеччини

Що є право? На особливу увагу заслугове сформульована німецьким правом методика вирішення юридичних випадків/казусів (Methodik der Fall-loesung), що являє собою систему послідовних і взаємопов'язаних спеціальних правил правозастосування при вирішенні юридичних спорів у приватному праві.

Йдеться про правильне, отже, справедливе «право», яке все-таки щодо питання правозастосування може бути залишено без розгляду.

Визначальним у цьому випадку швидше є питання щодо застосовного права – питання про джерела права та їх ієрархію (особливо в приватному праві) відповідно до базових принципів права.

Німецька методика вирішення юридичних казусів ґрунтується на логічному алгоритмі визначення застосовуваного права, перевірки правоприязнання і формулювання висновку шляхом здійснення ряду послідовних і взаємопов'язаних етапів (робочих кроків) щодо правової кваліфікації фактичних обставин справи [7].

Як застосовується застосовне право? Мета застосування права (застосовного) полягає в тому, щоб сформульоване в загально-абстрактних правових положеннях право знайти (через визначення вчення про правові джерела) і конкретизувати відповідно до сутності визначених фактичних обставин.

Застосовне право визначається внаслідок здійснення послідовних етапів (робочих кроків), які слідує від визначення складу фактичних обставин через правові норми, перевірку відповідності фактичного складу правовій нормі (субсумція) до проголошення правового наслідку (висновку).

Робочі кроки при правозастосуванні: якомога точне розуміння/формулювання складу фактичних обставин (Фактичний склад (Sachverhalt)); знайти (по можливості) відповідні норми права (правильні як приклади правових вимог відповідних заперечних норм (Einwendungsnorm), що складаються з гіпотези (Tatbestand) і санкції (Rechtsfolge) («якщо-тоді-висновок/результат»); поряд з цим є різні допоміжні норми); субсумція=перевірка, чи відповідає встановлений склад фактичних обставин (Sachverhalt) гіпотезі (Tatbestand) відповідної норми; тут необхідно по можливості також провести інші оцінки; проголошення санкцій (Ausspruch der angeordneten Rechtsfolge); слід звернути увагу на те, що зазначені етапи (робочі кроки) є змінюваними; підходи блукають між фактичним складом і правовою нормою.

Хто застосовує право? Позитивна риса німецького вчення про правозастосування полягає у забезпеченні системного взаємозв'язку елементів процесу правозастосування. Початковою та ініціюючою складовою правозастосування виступають учасники юридичного випадку. На практиці право застосовують переважно суди. Юридична наука слугує (поряд із вихованням молодого покоління юристів) для того, щоб підтримувати суди при правозастосуванні. Створити право є конституційним завданням Парламенту.

Певний виняток з цього правила становить формування так званого суддівського права за допомогою додаткового законодавства.

Під час юридичного навчання студенти певною мірою стають на місце суду, в якому вони вирішують «Юридичні справи (казуси)».

4. Поняття «праводомагання» і методика його перевірки в приватному праві Німеччини

Методи перевірки праводомагання (нім. Anspruch) є загальними методами вирішення приватно-правових випадків (Fall-loesung). Йдеться про пошук відповіді на питання, чи належить одній особі праводомагання певного змісту проти іншої особи?

Нормативне поняття праводомагання прямо визначено законом в ч. 1, § 194 Німецького цивільного положення: «1) Право вимагати від іншого вчиняти дію чи утримання від дії “Праводомагання” (Das Recht von einander eine Tun oder Unterlassenzuverlangen (Anspruch))».

У цивільно-правовому розумінні під терміном «Anspruch» розуміється різновид суб'єктивного права, яке виникає за наявності факту порушення чужого суб'єктивного права (охоронюваний законом інтерес) – ефекту або певного правового очікування (цивільної цивільно-правової прерогативи), наприклад заборона або обмеження. Праводомагання – це охоронне право, яке зобов'язує певну особу терпіти негативні наслідки своєї поведінки або поведінки інших осіб, за які вона несе відповідальність, або зобов'язує особу до вчинення певної дії (передача речі, відшкодування збитків) в силу акта публічного юрисдикційного органу.

У публічно-правовому розумінні «Anspruch» може розглядатися як суб'єктивне право на отримання чого-небудь (наприклад, пенсії).

З огляду на відсутність в українському праві юридичного еквівалента терміна «Anspruch», останній умовно може бути названо як «праводомагання».

Праводомагання є правовим засобом, за допомогою якого скасовується/відмовляється у судовому рішенні, адміністративному рішенні.

Праводомагання існує, коли одна особа має право вимагати від іншої особи вчинити певну дію. Наприклад, якщо в законі передбачено: «Дозвіл повинен бути виданий», то це – праводомагання, оскільки чиновник у цьому випадку зобов'язаний видати цей дозвіл. Якщо в законі зазначено «...може бути видано», то праводомагання немає, бо рішення залишається на розсуд чиновника.

За характером повноважень виділяють праводомогання, які здійснюються в добровільному або примусовому порядку.

Суб'єкт праводомогання, яке здійснюється в добровільному порядку, має права на власні дії з охоронним ефектом (наприклад, право на відмову від договору через його порушення контрагентом). У цьому випадку на неналежну сторону покладається обов'язок терпіти (*inpatiendo*) негативні дії уповноваженої сторони. Суб'єкт праводомогання, яке здійснюється в примусовому порядку, має право вимагати певної поведінки від зобов'язаної особи (наприклад, повернення речі з чужого незаконного володіння). У цьому випадку особа звертається по захист свого права (інтересу) в юрисдикційний орган, за допомогою якого здійснюється праводомогання [8].

Праводомогання, які здійснюються в примусовому порядку, можуть бути реалізовані у формі оскарження (*Anfechtung*), позову (*Klage*), заперечення (*Widerspruch*).

Перевірка праводомогання проводиться за такою загальною схемою (так зване «правило 4W: *Wer-was-wem-woraus*»): Хто (*Wer*) (заявник праводомогання) вправі що (*Was*) (зміст праводомогання = санкція норми праводомогання) кому (*Wem*) (відповідачу за праводомоганням) на підставі чого (*Woraus*) вимагати?

Перевірка праводомогання передбачає отримання відповіді на питання щодо виникнення праводомогання. Ця схема може бути доповнена перевіркою праводомогання на предмет припинення і здійснюваності існуючого в подальшому праводомогання.

З наведеного стає очевидним, що з урахуванням обставин справи (і можливих заявлених вимог учасників) необхідно шукати право відповідно до норми права, яка визнає вимогу заявника праводомогання як правовий наслідок (санкцію). Ця норма права підлягає потім, разом із допоміжними нормами, перевірці (Субсумція). При цьому по можливості має бути проведено тлумачення окремих елементів норми, тобто встановлено їх значення.

Аналогічно у цьому випадку мають бути перевірені можливі заперечні і виключні норми.

Детальної ілюстрації заслуговує поняття і процес субсумції, що дає можливість чіткіше зрозуміти логіку методики вирішення юридичного випадку.

Загалом субсумція (від лат. *Sub* – під, і *sumere* – приймати) є методом, коли одне поняття підпорядковується іншим [9].

В юридичній науці під цим поняттям розуміють застосування правової норми до визначено-

го складу фактичних обставин («випадок»), тобто підпорядкування фактичних обставин передумовам норми.

Правові норми зазвичай мають структуру «якщо – тоді». Структуру норми становить гіпотеза (якщо – частина) і санкція (тоді – частина).

Гіпотеза складається частіше за все з багатьох вирізняльних рис такої гіпотези, наприклад, «чужий», «власність».

Якщо наявні необхідні факти, то відповідні вирізняльні риси фактичного складу дотримуються/виконуються/збуваються.

Якщо наявні всі визначальні ознаки гіпотези, то настають наслідки санкції.

У своїй найкоротшій та ідеалізованій формі субсумція є тричленною і складається з верхньої посилки/визначення (*Obersatz*), абстрактно сформульованої гіпотези підстави правопритязання, нижньої посилки/фактичного складу (*Untersatz*), порівняння конкретного складу фактичних обставин з визначальними рисами гіпотези і висновку (*Schlussatz*), даних щодо існування чи неіснування санкції, тобто узгоджуються/співпадають чи ні гіпотеза та склад фактичних обставин.

Субсумція має структуру силогізму аристотелівської логіки у вигляді правила Барбари (якщо $A=B$ і $B=C$, тоді $A=C$).

Розглянемо процес субсумції на прикладі: Чи є автомобіль А річчю у розумінні § 90 НЦУ?

Вступ (Гіпотеза): автомобіль А міг би бути річчю у розумінні § 90 НЦУ. Перший крок (Верхня посилка = Визначення): речами є відповідно до § 90 НЦУ лише матеріальні предмети.

Другий крок (Нижня посилка): автомобіль є матеріальним предметом.

Третій крок (Заклучна посилка = Висновок): таким чином, автомобіль є річчю.

Оскільки гіпотеза зазвичай має багато кумулятивних особливостей гіпотези, субсумція необхідна для кожної особливості гіпотези. Інколи є не зазначені особливості гіпотези, які також мають враховуватися. Якщо певна особливість гіпотези є проблематичною, вона має бути визначена. Це проводиться шляхом тлумачення положення закону і за допомогою техніки субсумції через розкриття елементів верхньої посилки (визначення).

Схема субсумції може бути принципово будь-якою складною і переплетеною, оскільки підстави правопритязання за своїм складом можуть посилатися на інші допоміжні норми або містити проблематичні визначальні ознаки гіпотези.

Якщо питання по казусу відповідає цілям його опрацювання/вирішення, це вказує на

стиль експертного висновку. Для стилю судового рішення характерно, що укладач спочатку відповідає на питання випадку і потім обґрунтовує свою відповідь.

Відмінність між стилем експертного висновку і стилем судового рішення полягає в послідовності, в наданні обґрунтування та результату. Процес субсумції в обох випадках є однаковим.

Логічна структура конкретного випадку підпорядкування відповідно до умов правової норми не є безпроблемною. Справа в тому, що в суворо логічному значенні лише один термін може бути субсумований.

К. Енгіш (Karl Engisch) вважає, що субсумція конкретного фактичного складу під певний термін може бути проведена лише як включення/класифікація фактичного складу до класу, на який вказує правова норма зазначеного випадку. Вони стосуються ідентифікації випадку з тими випадками, належність яких до класу вже встановлено [10].

Р. Ціппеліус (R. Zippelius) доводить, що сумніви здатності випадку до субсумції (Subsumierbarkeit eines Falles) вже передбачалися при проведенні тлумачення правової норми: чи підлягає такий випадок однаковій кваліфікації (стандартно) з іншими випадками, на які безумовно вказує норма права [11].

Список літератури

1. Кисіль В. І. Дія і тлумачення колізійних норм / В. І. Кисіль // Міжнародне приватне право. Загальна частина: підручник ; за ред. А. С. Довгерта, В. І. Кисіля. – К. : Алерта, 2012. – 376 с.
2. Недбайло П. Е. Применение советских правовых норм / П. Е. Недбайло. – М. : Госюриздат, 1960. – 511 с.
3. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навч. посіб. ; за заг. ред. Б. В. Малишева / Б. В. Малишев, О. В. Москалюк. – К. : Реферат, 2010. – 260 с. – С. 13.
4. Правоприменение в Советском государстве ; отв. ред. И. Н. Кузнецов, И. С. Самощенко. – М. : Юрид. лит., 1985. – 304 с.
5. Діковська І. А. Загальні засади правозастосування в міжнародному приватному праві // Міжнародне приватне право. Практикум ; за ред. Р. А. Майданика, Н. С. Кузнецової, Т. В. Боднар та ін. – К. : Логос, 2010. – 320 с.
6. Островська К. Деякі аспекти тренування юридичного мислення у вищих навчальних закладах Німеччини [Електронний ресурс] / К. Островська // Юридичний журнал. – 2005. – № 11. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2012>. – Назва з екрана.
7. Methodik der Rechtsanwendung – Anspruchsprüfung [Electronic resource]. – Mode of access: http://anna.wu.tu-berlin.de/~Wirtschaftsrecht/AG%20Privatrecht/Methodik_der_Rechtsanwendung_Grundlagen.pdf. – Title from the screen.
8. Халабуденко О. А. Гражданско-правовые нормы и формы [Електронний ресурс] // Управление в социальных и экономических системах : материалы XXI междунар. науч.-практ. конф. (15 мая 2012 г.). – Минск. – С. 131–133. – Режим доступу: http://media.miu.by/files/store/items/uses/xxi/mim_uses_xxi_45015.pdf. – Title from the screen.
9. Die Subsumtion [Electronic resource]. – Mode of access: [http://de.wikipedia.org/wiki/Subsumtion_\(Recht\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Subsumtion_(Recht)). – Назва з екрана.
10. Engisch Karl. Einführung in das juristische Denken, 11. Auflage, Kohlhammer, Stuttgart, 2010, Kap. IV und V; цит. за: Die Subsumtion [Electronic resource]. – Mode of access: [http://de.wikipedia.org/wiki/Subsumtion_\(Recht\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Subsumtion_(Recht)). – Title from the screen.
11. Reinhold Zippelius, Juristische Methodenlehre, 11. Auflage, C.H. Beck, München, 2012, § 16 ; цит. за: Die Subsumtion [Electronic resource]. – Mode of access: [http://de.wikipedia.org/wiki/Subsumtion_\(Recht\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Subsumtion_(Recht)). – Title from the screen.

R. Maydanyk

METHODS OF RESOLVING LEGAL DISPUTES IN UKRAINIAN AND GERMAN PRIVATE LAW

The article considers the value concept and types resolving legal disputes (case law) in Ukrainian private law, highlighted the principles of the methodology and methodology of enforcement in private law, studied concepts and methods of legal claim, checking of legal claim in German private law.

Keywords: methodology of law, legal method of resolving a case, legal claim, checking of legal claim, subsumtion.

Матеріал надійшов 20.01.2014